چەپی عێراق و کوردستان پێش هەڵبژاردنەکانی 2025 : لەنێوان یەکڕیزی و نوێبوونەوەدا.. ڕزگار ئاکرەیی

پشتیوانی ته واوی حزبی شیوعی عێراق و کوردستاني له هه ڵبژاردنه کانی داهاتوودا

لە چوارچێوەی ئەو گۆڕانکارییانەی لە نێو چەپی عێراقی و نێودەوڵەتیدا ڕوودەدەن، گرنگە فۆرمە تەقلیدییەکانی خەباتی چەپ لەگەڵ گۆڕەپانی نوێ لە فەزای دیجیتاڵ و دامەزراوە فەرمییەکاندا تێکەڵ بکرێت. بەشداری سیاسی بۆ هەموو شێوەکانییەوە یەکێکە لە ئامرازە سەرەکییەکانی خەبات. خەبات تەنها بۆ شەقامەکان، کارخانەکان، فەرمانگەکان، کێڵگەکان و ڕەخنەی تیۆری سنووردار نییە. بەڵکو پێویستە لە هەموو بوارەکاندا بەشداری بکەین لەوانە کارکردن لەناو دامەزراوەکانی دەوڵەت و پەرلەمان و ئەنجومەنە خۆجێییەکاندا چونکە گۆڕەپانێکی گرنگن کە لەڕێگەی ئەوەوە دەنگی چەپ و دەنگی کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیر دەتوانێت بگاتە ڕای گشتی و کاریگەری کۆمەڵایەتی فراوانتر بکات.
باش ئاگادارین کە تائێستا یاسای هەڵبژاردنی عێراق ناتەواوە و پێویستی بە چاکسازیی ڕیشەیی هەیە و ژینگەی سیاسیش پڕە لە کێشەی پێکهاتەیی و پارەی سیاسی و کاریگەری تایەفەگەری و ناسیۆنالیستی و دەسەڵاتی میلیشیاکان هەرچەندە عێراق سەرەڕای هەموو ئەمانە وەک وڵاتێکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەمێنێتەوە کە ناکرێت بەراورد بکرێت بە دیموکراسی سەقامگیر و پێشکەوتوو. لەگەڵ ئەوەشدا، هەر بۆشاییەکی سنووورداری ئازادی یان دەرفەتی بەشداری دەبێت لەلایەن هێزە چەپ و پێشکەوتووەکانەوە بەکار بهێنرێت بۆ بنیاتنانی ئامادەیی خۆیان و کاریگەری لەسەر بڕیاردانی سیاسی و یاسادانان و فراوانکردنی مەودای خەباتیان لە ڕێگەی ئامرازەکانی دەوڵەتەوە خۆی. بەشداریکردن لە هەڵبژاردن ملکەچبوون نییە بۆ واقیع، بەڵکو هەوڵێکە بۆ گۆڕینی لە ناوەوە و یەکێکە لەو گۆڕەپانە هەمەجۆرانەی خەبات کە دەبێت کاری سیاسی و ڕێکخراوەیی و کۆمەڵایەتی و میدیایی و دیجیتاڵی تێیدا تێکەڵ بکرێن.

ڕیفراندۆم و عەقڵی کۆمەلایەتی و ڕای زۆرینە لە ڕێکخراوە چەپەکاندا

حیزبی شیوعی عێراق لەڕێی ڕیفراند□مکی ناوخۆییەوە بڕیاری بەشداریکردنی لەهەڵبژاردنەکاندا دەرکرد کە ه□ڤ□انی ناو حیزبەکە تێیدا بەشداربوون ئەمە بڕیارێکە کە لە ئیرادەی زۆرینەی پارتەکە ڕەنگ دەداتەوە و نوێنەرایەتی پراکتیکێکی دیموکراتی ناوخۆیی دەکات کە شایەنی ستایشکردنە . میکانیزمی ڕیفراندۆم لە نێو حزبدا لەسەر مەسەلەی یەکلاکەرەوە و گرنگ هەنگاوێکی بەر□و□پ□شچوونە بۆ دامەزراندنی پرەنسیپی بڕیاردانی بە کۆمەڵ و فراوانکردنی بەشداری ئەندامەکان لە دروستکردنی هەڵوێستی سیاسی و ڕێکخراوەیی. ئەمە دەبێت ببێتە یاسایەکی هەمیشەیی لە هەموو ڕێکخراوە چەپەکاندا نەک هەڵاواردنێکی کاتی.

پێویستە میکانیزمی ڕیفراندۆم ببێتە پراکتیزەکردنێکی دامەزراوەیی و هەمیشەیی لەناو ڕێکخراوە چەپەکاندا و هەم لەڕووی تەکنیکی و هەم لەڕووی ڕێکخراوەییەوە پەرەی سەندووە بۆ سوود وەرگرتن لە توانای دیجیتاڵیزەکردن و تەکنەلۆژیای مۆدێرن لە دەستەبەرکردنی شەفافیەت، پەیوەندی خێراتر و بەشداری فراوانتر کە ئەندامان و کادرەکان و لایەنگران، تەنانەت دەنگە دۆستانەکانی دەرەوەی ڕێکخراوەکە وەک ڕاوێژکاری لەخۆ بگرێت. بەکارهێنانی دیجیتاڵیزەکردن هەروەها دەبێت پەرەپێدانی پلاتفۆرمی دیجیتاڵی بۆ دیالۆگ و گفتوگۆی کراوە لەسەر ئەو بابەتانەی پێش هەر ڕیفراندۆم یان بڕیارێک پێشنیار دەکرێن لەخۆ بگرێت. چەپی هاوچەرخ ناتوانێت دیلی پێکهاتەی ڕێکخراوەیی داخراو یان چوارچێوەی بیرۆکراتی کۆن بمێنێتەوە. پێویستە ئامرازی نوێ بۆ دیالۆگ و کارلێکردنی دیموکراتی دابهێنێت کە ڕێگە بە جیاوازی بیروڕا و گفتوگۆی کراوە و شەفاف بدات.

پەرەپێدانی میکانیزمی ڕیفراندۆمی ناوخۆیی دەربڕینێکی کرداری ڕێزگرتنە بۆ ڕای گشتی و دانانی ب□ □□□ی بنکەی ڕێکخراوەیی نەک تەنها سەرکردایەتی لە داڕشتنی بڕیارەکاندا. هەروەها بناغەی کەلتوورێکی دیموکراتی چەپی مۆدێرن پێکدەهێنێت کە بەشداری ڕێکخراوەیی بە هاوو□تیبوونی سیاسیەوە دەبەستێتەوە و حیزب لە دەزگایەکی مەرکەزی بڕیاردان دەگۆڕێت بۆ بزووتنەوەیەکی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتی زیندوو کە لەگەڵ ژینگەی خۆیدا کارلێک دەکات و ڕاستگۆیانە دەری د□ب□ت. لە هەمان کاتدا، ئەمە وێنەیەکی دیموکراسی پۆزەتیڤ دەبەخشێت بە کۆمەڵگا کە چۆن چەپ بڕیارە گرنگەکانی دەدات و ئەوە دووپات دەکاتەوە کە چەپ دیموکراسی تەنها وەک دروشمێک پێشکەش ناکات بەڵکو لە ژیانی ڕۆژانەی خۆیدا پراکتیزەی دەکات.

لەبەر ئەوەی حیزبی شیوعی عێراق گەورەترین و ڕێکخراوترین پارتی چەپە دەتوانین بڵێین ئەم بڕیارە بەکۆمەڵێ لەڕێگەی ڕیفراندۆمەوە تا ڕادەیەکی زۆر ڕەنگدانەوەی پێگەی زۆرینەی چەپی عێراقە بۆیە بەپێویستی دەزانم پشتگیری ئەم هەڵوێستە بکەم سەرەڕای هەموو ناڕەزایەتییەکی ڕەوا لەسەر خودی پرۆسەی هەڵبژاردن یان جیاوازی لەهەندێک وردەکاریی سیاسی لەگەڵ حزبی شیوعی عێراق و کوردستان کە شتێکی سروشتییە لە هەلومەرجە ئاڵۆزەکانی عێراقدا ئاساییە لێکدانەوەی چەپی جیاواز هەبێت و پێویستە دیالۆگی کراوە و هاوڕێیانە لەبارەیانەوە بە ڕۆحێکی دەموکراسی شارستانی و بەرپرسیارانە بهێڵرێتەوە کە جیاوازی بەهێز بکات نەک دابەشبوون و پەرتەوازەیی

پەرەسەندنێک لە هەڵوێستی هێزە چەپەکانی تردا

هەڵوێستی نوێ و گرنگی هەڤاڵانی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری عێراق و حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری کوردستان و ڕاگەیاندنی قەناعەتیان بەپێویستی بەشداریکردن لەهەڵبژاردندا گوزارشت لە پەرەسەندنێکی چۆنایەتی و پۆزەتیف دەکات لەڕێڕەوی بزووتنەوەی چەپی عێراقدا، ئەم گۆڕانە ڕەنگدانەوەی هۆشیارییەکی واقیعی و پێشکەوتووانە سەبارەت بە پێویستی هەمەجۆرکردنی میتۆدەکانی خەبات و سنووردارکردنیان بە بایکۆت کردن یان هەڵوێستی ناڕەزایی تەنها نەبێت، بەڵکو بە کردنەوەی هەموو گۆڕەپانەکان بە کاریگەری لەسەر هۆشیاری گشتی و پەیوەندییە سیاسییەکانی دەسەڵات. هەروەها ئاستێکی بەرزی نەرمی لەمامەڵەکردن لەگەڵ پەرەسەندنی سیاسی و کۆمەلایەتی و سوودوەرگرتن لەئەزموونەکانی پێشوو لەژێر ڕۆشنایی واقیعی نوێدا دەردەخات بەجۆرێک کە خزمەت بەسەرتاسەری بزووتنەوەی چەپ و مەسەلەی کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیری لەعیراق و هەرێمی کوردستان دەکات.
لەقۆناغەکانی ڕابردوودا هەڵوێستی ئەو دوو پارتە لەئاست بایکۆتکردنی هەڵبژاردن لەسەر بنەمای شیکردنەوەیەکی ورد بە هەلومەرجی داگیرکاری و دەستوەردانی دەرەکی و گەندەڵی و ستەم و کەموکوڕییەکانی پرۆسەی هەڵبژاردن بوو بەڵام ئەمڕۆ، پێگەیان بەرەو واقیعی سیاسی زیاتر و متمانەی بەهێزتر بە توانای چەپ دەڕوات بە کردار و کاریگەری ڕاستەوخۆ. ئەم گۆڕانکارییە کەمتر نییە لە خودی بەشداریکردن، چونکە ڕەنگدانەوەی ئامادەیی بە پێداچوونەوە و نوێبوونەوەیەکی فیکری و پراکتیکی لە ژێر ڕۆشنایی ئەزموون و واقیعدا دەکات. هەرچەندە هۆکاری یاسایی ڕێگری لە بەشداری ڕاستەقینەی ئەو دوو حیزبە کردووە لەم هەڵبژاردنانەدا بەڵام

ڕاگەیاندنی هەڵوەستی پشتیوانییان لە بەشداریکردن و بەشداریکردنیان لە هەڵمەتی ڕاگەیاندنی هەڵبژاردنەکان هەنگاوێکی بەرپرسیارانەیە کە گوزارشت لە هۆشیاری سیاسی پێشکەوتوو دەکات و خەمی ئەوە دەکات کە گۆڕەپانی سیاسی و پەرلەمانی و ناوخۆیی بەتاڵ نەهێڵێتەوە بۆ ئایینی و ناسیۆنالیستەکان و هێزە کۆنەپەرستەکان.

گەیشتن بە پەرلەمان گرنگە، بەڵام ئەوەی زۆرتر گرنگە ئەوەیە کە چۆن لەوێ تێدەکۆشین

گەیشتن بە پەرلەمان بۆ هێزە چەپەکان هەنگاوێکی گرنگ و پێویستە بەڵام خۆی لە خۆیدا ئامانج نییە. پۆستی پەرلەمانی یان سیاسی بەهای خۆی لە ژمارە وەرناگرێت بەڵکو لە چۆنیەتی بەکارهێنانی وەک ئامرازی خەبات لە خزمەتی کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیر و ژنان و گەنجان و هەموو گروپە پەراوێزخراوەکاندا وەردەگرێت. دەبێت بەشداری لە پەرلەمان بەکاربهێنرێت بۆ ئەوەی بیکاتە سەکۆیەک بۆ پێشکەشکردنی بیروبۆچوون و ئەلتەرناتیفی چەپ و پێشکەوتووخواز و دەربڕینی بەرژەوەندییەکانی چینە چەوسێنراوەکان و ئاشکراکردنی دژایەتییەکانی سیستەمی سەرمایەداری و ئاشکراکردنی سیاسەتەکانی پارتە ناسیونالیست و ئایینییەکانی حوکمڕانی بەغدا و هەرێمی کوردستان.
بەشداری پەرلەمانی بەم شێوەیە دەبێتە یەکێک لە گۆڕەپانەکانی خەبات کە دەبێت بچێتە ناوەوە و سوودی لێ وەربگیرێت. ئامانج تەنیا گەیشتن بە پەرلەمان نییە، بەڵکو چۆنیەتی کارکردنمانە لە ناویدا و چۆن دەیکەین بە فەزای ڕووبەڕووبوونەوە و لێپرسینەوە و چۆن نوێنەرانی چەپ دەبنە دەنگی کرێکارانی لەسەر کار و بێکارو ڕۆشنبیران و بیرۆکەی مەدەنی و ئازادیخواز. بوونی نوێنەرانی چەپ لە پەرلەمان دەبێت بە مانای بەرگری بەردەوام لە مافە کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسییەکانی جەماوەر بێت و پێشکەشکردنی پێشنیاری یاسایی بێت کە دادپەروەری کۆمەڵایەتی و کەمترین ئاستی ژیان و یەکسانی تەواو بۆ ژنان و دەستەبەرکردنی ئازادییە گشتی، یەکێتی و سیاسییەکان بۆ دامەزراوەییزە بکات.
لە هیچ وڵاتێکی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، پەرلەمان ناتوانێت لە ژێر ئەو پێکهاتە چینایەتییەدا خۆی لە خۆیدا ئامرازێک بێت بۆ گۆڕانکاری ڕادیکاڵ، بەڵکو دەتوانێت وەک ئامرازێکی کاتی و کاریگەر بێت بۆ ئاشکراکردنی میکانیزمەکانی دەسەڵات و گەندەڵی و قسەکردنی ڕاستەوخۆ بە جەماوەر لە نێو دامەزراوەکانی دەوڵەتدا. هەرچەندە بوونی چەپ لە پەرلەماندا بەهێزتربێت ئەوەندە دەتوانێت بواری

خەباتی سیاسی و کۆمەلایەتی و ئابووری و میدیایی فراوانتر بکات و پەرلەمان بکاتە گۆڕەپانێکی کراوەی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ هێزە بەرژوازی و مەزهەبی و ناسیونالیستەکان، وە زەمینە خۆش دەکات بۆ ئاستێکی بەرزتر لە هۆشیاری و خەبات لەپێناو بنیاتنانی دامەزراوەیەکی جەماوەری ڕاستەقینە کە دێموکراسیتر و نوێنەرایەتیتربن هاوتایە لەگەڵ هاوسەنگی هێزە چینایەتییەکان و پلەی گەشەسەندنی دێموکراسی و دامەزراوەیی.

لیستێکی یەکگرتوو بۆ هەموو چەپەکانی عێراق : ئاواتێکی ڕەوای داهاتوو

ئەم لەکنزیکبوونەوەیە لە هەڵوێستەکانی نێوان هێزە چەپەکانی عێراقدا، تەنانەت ئەگەر بەشێکیشیبێت، نیشانەیەکی هاندەرە بۆ ئەگەری یەکخستنی تێڕوانین و گوتار و پراکتیک لە داهاتوودا. ئەوەی ئەم هێزانە یەکدەخات لەوە گەورەترە کە دابەشیان دەکات، چونکە هەموویان لە بایەخێکی هاوبەشەوە سەرچاوە دەگرن: بنیاتنانی دەوڵەتێکی دیموکراتی و مەدەنی بە ئاسۆیەکی سۆسیالیستی ئێستا، کۆتایی هێنان بە هەژموونی سیاسەتی تایەفەگەری و سیستەمی پشکی و بەدەستهێنانی دادپەروەری و یەکسانی کۆمەڵایەتی، تەنانەت ئەگەر لە میتۆد و کاتی بەدەستهێنانی ئەو ئامانجەدا جیاواز بن.
ئەگەر هەموو لایەنە چەپەکانی عێراق و کوردستان بتوانن لە یەک لیستدا بەشداری بکەن کە هەموو عێراق بگرێتەوە و هەموو هێزە چەپ و پێشکەوتووەکان لە بەغداوە تا هەولێر و سلێمانی و بەسرە کۆبکاتەوە، ئەوا هەنگاوێکی مێژوویی دەبێت بۆ یەکخستنی چەپ لە هاوپەیمانێتییەکی فراوان و فرە پلاتفۆرمدا و دووپاتکردنەوەی بوونی وەک هێزێکی جەماوەری یەکگرتوو. لیستی چەپی هاوبەش مانای نەهێشتنی جیاوازییە ڕێکخراوەیی و فیکری نییە بەڵکو پرەنسیپی کاری بەکۆمەڵە لە دەوری چەندین خاڵی هاوبەش بەرجەستە دەکات و گوزارشت لە هۆشیارییەکی سیاسی نوێ دەکات کە تێدەگات شەڕە گەورەکانی چەپ تەنیا لەڕێگەی یەکڕیزی و هەماهەنگی و کاری هاوبەشی بەردەوامی نێوان هێزە جۆراوجۆرەکانی چەپ و پێشکەوتووخواز و کرێکارەوە دەتوانرێت سەربکەوێتەوە
جیاوازی بیروڕا لەنێو بەرەی چەپدا لاوازی ناکات بەڵکو بەهێزی دەکات بەمەرجێک هەمووان لەسەر ئامانجی هاوبەشی بەرگریکردن لە بەرژەوەندییەکانی کرێکارانی دەستی و ڕۆشنبیر و پرەنسیپەکانی یەکسانی و ئازادی مرۆڤ یەکبگرن یەکڕیزی چەپی عێراقی و کوردستانی لە هەموو فراکسیۆنەکانیدا لە چوارچێوەیەکی سیاسی هاوبەشدا پەیامێکی بەهێز دەنێرێت بە کۆمەڵگا کە چەپ توانای زاڵبوون بەسەر

پەرتەوازەیی و پێشکەشکردنی ئەلتەرناتیڤێکی پێشکەوتووخوازی ڕاستەقینە بە سیستەمی تائیفی و ناسیونالیستی و نیولیبرال و یەکخستنی خەباتی ڕۆشنبیری و یەکێتی و سیاسی و ئابووری و کۆمەلایەتی لە چوارچێوەی یەک پڕۆژەی ئازادیخواز و پێشکەوتووخوازدا هەیە.

پشتیوانی و ده نگدان بە حزبی شیوعی عێراق و کوردستان

تێگەیشتن لە چەپ لە جەوهەری خۆیدا دەبێت وەک بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی فراوان و جەماوەری بێت لەگەڵ چەندین پلاتفۆرم کە چوارچێوەی ڕێکخراوەیی و حزبی تەسک تێدەپەڕێنێت. لەم ڕوانگەیەوە پێویستیی پشتیوانیکردن و دەنگدان بە حیزبی شیوعی عێراق و حیزبی شیوعی کوردستان لە هەڵبژاردنەکانی داهاتوودا دێتە ئاراوە ئەمەش مانای پشتگوێخستنی ڕەخنە و نەهێشتنی جیاوازییەکان و ڕێککەوتنی تەواو لەگەڵ سیاسەتی هەردوولا نییە، بەڵکو مانای ئەوە نییە کە تاکە لیستەکانی هەڵبژاردنی چەپ و پێشکەوتووخواز لە بەردەستدا بن کە لە ڕووی ئایدۆلۆژی و سیاسییەوە نزیکترن لە لایەنە جیاوازەکانی چەپ لە عێراق و هەرێمی کوردستان.

لەم ڕوانگەیەوە و بە پێزانینی تەواو بە خەباتی درێژخایەن و پێگە بەنرخەکانی حزبە کۆمۆنیستەکانی عێراق و کوردستان و حزبە کۆمۆنیستە کرێکارییەکانی عێراق و کوردستان و ڕێکخراوی ئەلتەرناتیڤی شیوعی و حیزبی کۆمۆنیستی چەپ و سەرجەم حیزب و ڕێکخراوە چەپەکانی تر سەرەڕای جیاوازی فیکری و سیاسی لەنێوانیاندا، بە شایستەی دەزانم هەموو ئەوانەی بایەخ بە بەهێزکردنی ڕۆڵی چەپ دەدەن لە پەرلەماندا پێویستە ئەنجومەنە خۆجێییەکان و دامودەزگا فراوانەکانی دەوڵەت لەم هەڵبژاردنانەدا پشتیوانی و دەنگ بە کاندیدەکانی حزبی شیوعیی عێراق و کوردستاني بدەن وەک هەڵوێستێکی واقیعی و پێشکەوتووخواز کە بتوانێت خزمەت بە پرۆسەی بنیاتنانی چەپێکی یەکگرتوو و چالاکتر و کاریگەرتر لەژیانی سیاسیی عێراقدا بکات.

هیوادارم ئەم هەڵوێستە ببێتە خاڵی دەستپێکی جددی و پراکتیکی بۆ بەهێزکردنی دیالۆگ و هەماهەنگی و کاری هاوبەش لەنێوان فراکسیۆنەکانی چەپی عێراقدا وەک هەنگاوێکی سەرەتایی بەرەو یەکخستنی وزەکان و بنیاتنانی ڕێکخراوێکی چەپی فراوان و فرە پلاتفۆرم کە سەرجەم ئاراستە و ڕێکخراوە چەپەکانی عێراق کۆبکاتەوە و توانا ڕۆشنبیری و چالاکوانەکانیان لە بەرەنگاربوونەوەی گەندەڵی و کۆنەپەرستی لە یەکریزدا کۆبکاتەوە.

لە ئەمڕۆدا بوونی بەرەیەکی چەپ لە هەموو گرووپ و ڕێکخراوەکان

پێویستییەکی بەپەلەیە لەبەرامبەر هەژموونی تاریکی هێزە ناسیونالیست و ئایینی و ڕاستڕەوەکان کە کۆمەڵگەی عێراقیان بەرەو دواوە ڕاکێشاوە و هەژاری و کۆنەپەرستی و گەندەڵی و ستەمکاری بڵاوکردۆتەوە و دابەشبوونی مەزهەبی و ئیتنیکی و چینایەتی و ڕەگەزی قووڵتر کردۆتەوە. نەبوونی یان پەرتەوازەیی چەپ، واتە بەجێهێشتنی گۆڕەپانەکە بۆ ئەو هێزانەی کە پووکانەوەی دەوڵەت و کۆمەڵگەیان چەسپاندووە. چەپ بە هەمەچەشنی فیکری و ڕێکخراوەییەوە هیوای ڕاستەقینەیە بۆ بنیاتنانەوەی عێراق لەسەر بنەماکانی دادپەروەری کۆمەڵایەتی و یەکسانی و دەوڵەتێکی دیموکراتی خاوەن ئاسۆیەکی سۆسیالیستی.

ڕزگار ئاکرەیی چەپی سەربەخۆ

ڕوداوەکانی ئەم دواییانەی نیپاڵ و ئاسۆی خەباتی چینایەتی و سیاسی لەو ناوچانەدا-2-.. سابیر .م

بەشی دووەم:

پارادایمی دابەشکردنی شۆڕش بۆ دوو قۆناغ : وەک ئەفسانەیەکی ناسیۆنالیستی و پایەی سەرەکی فکری پارتە ماویەکانی نیپاڵ !

بنەمای مێژوویی ئەم پارادیمە ئەگەڕێتەوە بۆ چەپی ناسیۆنالیستی و ڕەوتە ناسیۆنالیستەکانی ڕوسیای قەیسەری لە کاتی خۆیدا وە لەسەردەمی خەباتی بەلشەفیکەکاندا.
ئەم مەیلە فکری و سیاسیە وەک بەرەیەکی (دژە شۆڕش) دژایەتیەکی سەرسەختیان بە باسەکانی لێنین و بەلشەفیکە هاوڕێکانی نیشاندا ، ئەوان پێیان وابوو کە قۆناغی گەشەی سەرمایەداری لە ڕوسیا هێشتا گونجاو نیە بۆ شۆڕشی سۆسیالیستی ، بەڵکە قۆناغەکە شۆڕشی بۆرژوا – دیمۆکراسیانە ئەخوازێت .

هەر لە درێژەی ئەم سیاسەتەدا ، بەچوونەکانیان سەبارەت بە مەسەلەی (مافی چارەی خۆنووسینی میللەتان)بەو جۆرە بوو، وە پێیان وابوو، کە ئەم مەسەلەی نەتەوایەتیە پەیوەندی بە خەباتی چینایەتیەوە نییە و، پێویستە بۆرژوازی نیشتمانی ڕابەرایەتی بکات ، وە نابێت ببەسترێتەوە بە ڕابەرایەتی کۆمۆنیستی کرێکاران و جوتیارانی چەوساوەو شۆڕشی سۆسیالیستیەوە .

لینین وپارتی بەلشەفیکی کە ئەو ڕابەرایەتی ئەکرد بە پێچەوانەی ئەم بەچوونە خەباتیان ئەکرد ، وە پێیان وابوو کە بەدەستهێنانی ئەو مافە دیمۆکراتیکانە وە لەوانە (مافی چارەی خۆنووسینی میللەتان) لە ژێر ڕابەرایەتی کرێکاران و جوتیارانی هەژار توانای بەدەستهێنان و بەئەنجام گەیاندنیان هەیە، وە ئەم خەباتەش وابەستەیە بە مافی چارەنووسی پرۆلیتاریا و چەوساوەکانەوە، نەک بۆرژوازی میللیەوە، هەربۆیە ئامانجی سەرەکی لینین و پارتی بەلشەفیکی ، پێکهێنانی بزووتنەوەیەکی [illegible] نەک پێکهێنانی [illegible] " [illegible] ".
قۆناغی گەشەی ئەم مەیلە ناسیۆنال – ڕیفۆرمیستیە لەناو بەلشەفیکەکاندا ، بەوە گەیشت کە ستالین لە کتێبی (بنەماکانی لینینزمدا) (١) ، تەواوی تێزەکانی کۆنگرەی دووەمی ئەنتەرناسیۆنالی و باسەکانی لینینی شێواند و بەلاڕێدا برد ، کە لە " تێزەکانی کۆنگرەی دووەمی ئەنتەرناسیۆنالی کۆمۆنیست" لە 5ی حوزەیرانی ساڵی 1920 بەیانیان لەسەر درابوو، بەتایبەت ڕەشنووسی سەرەتایی تێزەکان سەبارەت بە پرسی نەتەوەیی وپرسی کۆلۆنیالیەکان(٢) وە بەو جۆرە هەوڵی ئەوەیدا کە بگۆڕێتەوە سەر بنەمای پارادایمی دابەشکردنی شۆڕش بە دوو قۆناغ و لەو کتێبەدا پێداگری لەسەر پێشکەوتخوازی و ڕابەرایەتی بۆرژوازی نیشتمانی ئەکات ، پشتیوانی لە سیاسەتی ناسیۆنالیستانەو کۆنەپەرستانەی ئاغا و شێخ و سەرۆک عەشیرەتەکان و ئەفسەرە سەربازیە بەکرێگیراوەکانی کردو کۆمەکی هەمەلایەنەی کردن .

سەرەتاکانی جموجۆڵی سیاسی خۆیان وەک چەپێکی ناسیۆنالیست، کە باوەڕیان بە خەباتی چەکدارانەی جوتیارانی لادێکان هەبووە، وە ئەوەی سەربەخۆیانەی پرۆلیتاریای شارەکانیان بەهەند وەرنەگرتووەو ڕەتکردۆتەوە، دوابەدوای سەرهەڵدانی قۆناغێکی تازەی ڕاگوزەری چوونە ناو خەباتی چینایەتی پرۆلیتاریا لە هندستان و ناوچەکە لە دوای ساڵەکانی ١٩٣٠ بەدواوە دەستپێکردووە، وە بزووتنەوەی چەکداری

(خەباتی ڕزگاری نیشتمانی) گەلانیان، بە بنەمایەکی فکری بنەڕەتی خۆیان زانیوە .

بێگومان کارکردی تێزەکان و بۆچوونەکانی کۆنگرەی باکۆی گەلانی ڕۆژهەڵات لە ساڵی 1921 بەسەرۆکایەتی گریگۆف زینۆفیف، کاریگەرییەکی گەورەیان هەبووە لەسەر سەرهەڵدانی ماویزم و بزووتنەوە سیاسییەکانی تریش لەو ناوچانەدا وە پشتیوانی بزووتنەوەی(تورکیای لاو – ترکیا الفتاة) و صن یات صن و پارتی میللی لە چین بکەن، بەتایبەت دوای ئەوەی کە خودی گریگۆڤ زینۆفیف(٣) شعاری (کرێکارانی جیهان یەکبگرن)، گۆڕی بە شعاری (کرێکارانی جیهان و گەلانی چەوساوە یەکبگرن) (٤)، وە بەم شێوەیە بناغە چیانیەتیەکەی شێواند.

بەم جۆرە ڕەوتی پشتیوانی لە بۆرژوا – کۆمبرادۆرەکان و سەرۆک خێڵ و پیاوانی ئاینی و ئەفسەرە بەکرێگیراوەکان هەرچی زیاتر بەهێزتر بوو، لە ژێر ناوی (بەلشەفیزم) وە سوود وەرگرتن لە هەژموونی شۆڕشی ئۆکتۆبەر لە جیهاندا .

دواتر بیروبۆچوونەکانی ماوتسی تۆنگ لە دوای ساڵەکانی 1948 بەدواوە گوژمەکی بەهێزیاندا بەم ڕەوتە ناسیۆناڵە چەپەی شۆڕشی (بۆرژوا – دیمۆکراسیە)دا، گوایە شۆڕشی نیپاڵ شۆڕشێکی لەکاتی نەتەوایەتییە و بۆرژوازی نیشتمانی نیپاڵ پێشکەتوخوازەو شۆڕشگێڕە، ئەویش خۆی لە خۆیدا درێژەی هەمان سیاسەتی ناسیۆناڵ-ڕیفۆرمیستانەی کۆنگرەی باکۆوو جهان بینی سیاسەتی ستالین بوو لە بارەی
(سۆسیالیزم لە یەک وڵات) دا ، کە بوون بە پێشینەیەکی فکری و سیاسی بە پارتی میللی کۆمەنتانگ (٥) لە ساڵی 1923- تا ساڵی 1927

لەدوای شەڕی جیهانی یەکەمەوە سەرمایەی جیهانی چۆتە قۆناغێکی مێژوویی نوێوە ، ئەویش قۆناغی ئیمپریالیزمەو وە تەواوی پەیوەندییەکانی بەرهەمهێنانی لە جیهاندا بەشێوەیەک گۆڕیوە کە لەگەڵ خودی کۆڵەکەی سەرمایەی جیهاندا یەکبگرنەوەو بگونجێن.
ئەم قۆناغە نوێیە و هەژموونی سەرمایەی جیهانی ، بوو بە تەوەرەی بنەڕەتی دابەشبوونی کۆمەڵگا بەسەر دوو چینی پڕۆلیتاریا و چەوساوەکان لەلایەکەوەو سەرمایەداران و نۆکەرانی بۆرژوا خۆماڵییەکانیش لەلاکەی ترەوە، ئەمە وێڕای مانەوەی هەر جۆرە دواکەوتویی و پاشماوەی کۆنی فیوداڵی و خێڵەکی لە وڵاتانی وەک ئاسیاو ئەفریقاو ئەمریکای لاتینی.
لە سەر بنەمای ئەم گۆڕانکارییە ڕیشەییەی کۆمەڵگا و پەیوەندییەکانی

بەرهەمهێنان، ناتوانرێت ئەو قۆناغە لەو وڵاتاندا ، بە قۆناغی شۆڕشی (بۆرژوا – دیمۆکراسی) و پێشکەوتوخوازی بۆرژوازی میللی لە قەڵەم بدرێت، بەڵکە زۆر بە ڕۆشنی و ڕاشکاوانە قۆناغەکە پێداویستی شۆڕشێکی سۆسیالیستی ئەخوازێت، و هەرچی زیاتر بەرژەوەندی سەرەک خێڵ و عەشیرەت و بۆرژوا- کۆمبرادۆرەکان وەک پاشکۆو بەکرێگیراوەک بە سەرمایەی جیهانیەوە بەستەتەوە، وە لە ناو کۆمپانیا مەنەپۆڵیە فرە نەتەوەییەکاندا پشکی تایبەتی خۆیان هەیە .
ئەم گۆڕانکاریانە بوونەتە ڕاستیەکی بەرچاو وزیندو، کە هیچ کەسێکی بۆرژوا – کۆمبرادۆرو وردە بۆرژوا پاشکۆکانیان لەم وڵاتانە توانای ئەویان نەماوە حاشایان لێبکەن و بەدرۆیان بخاتەوە .

لە درێژەی ئەو هەلومەرجە سیاسی و چینایەتیەی کە لە نیپاڵ درێژەیان هەیە، ناڕەزایەتیە جەماوەریەکانی چینە چەوساوەکان و قوتابیان و تێکۆشەرانێک خەباتی خۆیان دژ بە ڕژێمی پاشایەتی بنەماڵەی Dynasty Rana درێژە پێداو، لە ساڵی 1949 بە دواوە قۆناغێکی تازەی خەباتی پارتە ماویەکان لە نیپاڵ دەستی پێکردوە .

درێژەی هەیە …

سابیر. م
13.10.2025

پەڕاوێزەکان :

(١) أسس اللينيية ، ستالين .ل.٧٤ چەند وانەیەک لە زانکۆی سفردلۆڤ لە مۆسکۆ 1924 بە زمانی عەرەبی

(٢) تێزەکانی کۆنگرەی دووەمی ئەنتەرناسیۆناڵی کۆمۆنیست ، ڕەشنووسی سەرەتایی تێزەکان سەبارەت بە پرسی نەتەوەیی وپرسە کۆڵۆنیالیەکان(5 حوزەیرانی 1920)

المؤتمرات العالمية الأربعة الأولى للأممية الشيوعية – الكتاب كاملاً :

[illegible]

(٣) /https://revsoc.me/marxism/30606/31728

(٤) سایتی الأخبار ، www.al-akhbar.com

https://www.al-akhbar.com/Opinion/350548/-%D9%8A%D8%A7-%D8%B9%D9%85%D8%A7%D9%84-%D8%A7%D9%84%D8%B9%D8%A7%D9%84%D9%85-%D9%88%D8%B4%D8%B9%D9%88%D8%A8%D9%87-%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%B6%D8%B7%D9%87%D8%AF%D8%A9–%D8%A7%D8%AA%D8%AD%D8%AF%D9%88%D8%A7

(٥) کۆمینتانگ https://ar.m.wikipedia.org/wiki/%D8%A7%D9%84%D9%83%D9%88%D9%85%D9%8A%D9%86%D8%AA%D8%A7%D9%86%D8%BA%AA%D8%A7%D9%86%D8%BA

زمان و ڕۆڵی لە پرۆسەی هەڵبژاردندا.. ئارام ئیسماعیل کەریم

(شیکردنەوەی گوتاری بانگەشەی پارتە سیاسییە کوردییەکان لە هەڵبژاردنی خولی شەشەمی پەرلەمانی عێراقدا)

زمان تەنیا ئامرازێکی گەیاندن نییە، بەڵکو گۆڕەپانێکی سەرەکیی ململانێی سیاسی و ئایدۆلۆژییە. لە کاتی هەڵبژاردنەکاندا، زمان دەبێتە چەکێکی ستراتیژی، کە پارت و لایەنە سیاسییەکان بەکاریدەهێنن بۆ شێوەپێدانی بیروڕای گشتی و دروستکردنی وێنەیەکی دیاریکراو بۆ خۆیان و ڕکابەرەکانیان بەمەبەستی بەدەستهێنانی دەنگی دەنگدەران. زمان لە بانگەشەی هەڵبژاردندا تەنیا ئامرازی گەیاندن نییە، بەڵکو ئامرازێکە بۆ دروستکردنی واقیعێکی سیاسیی دیاریکراو و بەدەستهێنانی شەرعییەت. لەم چوارچێوەیەدا، شیکردنەوەی زمانەوانی بۆ گوتاری بانگەشەی لایەنە سیاسییە سەرەکییەکانی هەرێمی کوردستان لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقدا، ستراتیژی جیاوازی هەر لایەنێک ئاشکرا دەکات. سەرنجبدرێت پارتی

دیموکراتی کوردستان (PDK) لە گوتاری سەرەکیدا جەختدەکاتەوە لەسەر “پاراستنی قەوارەی هەرێم و مافە دەستوورییەکان” و “کوردستانێکی بەهێز”.
لە ڕووی زمانەوانییەوە، پارتی پەنا بۆ بەکارهێنانی وشە و دەستەواژەی فەرمی و نەتەوەیی دەبات وەک (قەوارەی هەرێم، مافی دەستووری، شکۆ، کوردستانی بەهێز)، ئەم زاراوانە وێنەی پارتێک دەکێشن، کە خۆی وەک پارێزەری سەرەکیی بەرژەوەندییە باڵاکانی هەرێمی کوردستان نمایشدەکات. هاوکات بەکارهێنانی مێژوو، وەک ئاماژەدان بۆ دروشمی “دیموکراسی بۆ عێراق و ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستان”، هەوڵێکە بۆ بەدەستهێنانی شەرعییەت. ئەم ئۆتۆنۆمییەش لە بنەڕەتدا بۆ پاراستنی تایبەتمەندیی نەتەوەیی کورد بووە، کە زمانی کوردی تێیدا هێمایەکی سەرەکیی ناسنامە و خەباتی سیاسی بووە. لە ئاستی پراگماتیکیشدا، گوتاری پارتی کرداری بەڵێندان جێبەجێدەکات، کاتێک باس لە پاراستنی قەوارەی هەرێم دەکات، ئەمە بەڵێنێکە بۆ دەنگدەران، کە لە بەغداد نوێنەرایەتیی بەرژەوەندییە نەتەوەییەکانیان دەکات. لەلایەکی ترەوە، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان (PUK) جەختدەکاتەوە لەسەر “خزمەتگوزاری”، “چارەسەرکردنی کێشەی مووچە و بودجە”، و “پەیوەندیی بەهێز لە بەغدا”. یەکێتی وشەی سادە و کرداری بەکاردەهێنێت وەک (خزمەت، مووچە، بودجە، چارەسەر)، کە ڕاستەوخۆ پەیوەستن بە ژیانی ڕۆژانە و نیگەرانییە هەنووکەییەکانی خەڵکەوە. گوتاری “کاتێک کێشەیەک هەیە…
خەڵک لە دەرگای یەکێتی دەدات” وێنەیەکی خزمەتکار و پشتیوان بۆ حزبەکە دروستدەکات. هاوکات پرسیارە ڕەوانبێژییەکانیی وەک “کێ لە بەغدا قسەی دەخوات؟” کردەیەکی قسەیی جەختکەرەوەیە، کە ئامانج لێی نیشاندانی توانای حزبەکەیە. بەپێچەوانەی ئەم دوو هێزەوە، بزووتنەوەی نەوەی نوێ گوتارێکی ڕادیکاڵ و دژە سیستمی باوی هەیە، وەک “درۆ دەکەن”، “ئۆپۆزسیۆنێکی بەهێز”، و “کۆتاییهێنان بە دەسەڵاتی بنەماڵە”. نەوەی نوێ بە شێوەیەکی بەرفراوان وشەی وروژێنەر و نەرێنی وەک (درۆ، گەندەڵی، دزی، بنەماڵە) بەکاردەهێنێت.
ئەم وشانە هەستی تووڕەیی و بێزاری لای دەنگدەر دەوروژێنن و ئامانجیان لەکەدارکردنی شەرعییەتی ڕکابەرەکانە. گوتاری نەوەی نوێ نموونەیەکی ڕوونی ستراتیژی (ئێمە و ئەوان)ـە، کە لە ڕێگەی زمانەوە هێڵێکی جیاکەرەوە لەنێوان خۆیان وەک (ڕزگارکەر) و دەسەڵات وەک (گەندەڵکار) دەکێشن. لایەنە ئیسلامییەکانیش (یەکگرتوو و کۆمەڵ)، جەختدەکەنەوە لەسەر “چاکسازی”، “دادپەروەری”، “سیاسەتی خاوێن”، و “ڕووبەڕووبوونەوەی گەندەڵی”. هەروەها دروشمەکانی وەک

"بەرەو سیاسەتێکی خاوێن" و "دادپەروەری بۆ هەمووان"، چەمکی ئەخلاقی و ئایینی تێدا بەکارهێنراوە، سەرنجبدرێت وشەی (خاوێن) ئاماژەیەکی ناڕاستەوخۆیە بۆ (پیسی) و (گەندەڵی) لە سیاسەتی ئێستادا و خۆیان وەک بەدیلی پاک و ئەخلاقی نمایشدەکەن.

(دادپەروەری)ش چەمکێکی سەرەکییە لە گوتاری ئیسلامی سیاسیدا و بانگەشەیە بۆ سیستەمێکی بێ جیاوازی. ئەم دروشمانە کرداری بەڵێندان و بانگەوازکردن لەخۆدەگرن بۆ بەشداریکردن لە پرۆسەیەکی (چاکسازی) و (خاوێنکردنەوە)ی سیاسەتدا. لە کۆی گشتیدا، زمان لە بانگەشەی هەڵبژاردنی پەرلەمانی عێراقدا ئاوێنەی ستراتیژی سیاسیی لایەنە کوردییەکانە. پارتی زمانی نەتەوەیی و دەستووری بەکاردەهێنێت، یەکێتی جەختلەسەر زمانی پراگماتیکی دەکاتەوە، نەوەی نوێ زمانی ڕادیکاڵ و پۆپۆلیستی بەکاردەهێنێت و لایەنە ئیسلامییەکانیش لە ڕێگەی چەمکی ئەخلاقی و ئایینییەوە هەوڵدەدەن خۆیان وەک بەدیلێکی خاوێن و دادپەروەر نمایشبکەن. بەم شێوەیە، زمان دەبێتە کەرەستەیەک بۆ کێشانی نەخشەی سیاسی و دیاریکردنی ناسنامەی هەر لایەنێک لە چاوی دەنگدەراندا.

حکومەتی دوای هەڵبژاردن لە عێراق.. عوسمانی حاجی مارف

سندوقەکانی دەنگدان لە تشرینی دووەمی ٢٠٢٥ دەکرێنەوە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی نوێ، بەڵام ئایا ئەمە کاتێکی گونجاوە و دەتوانێت جێبەجێ بکرێت؟ بەتایبەتی کە عێراق لە دۆخێکی پر ئاڵۆزی و بارگرانیدایە، بەهۆی کێشەکانی ناوچەکە و ململانێی ئەمریکا و ئیسرائیل لە بەرامبەر ئێران و کاریگەری ڕاستەوخۆی لەسەر عێراق، لەهەمانکاتدا قەیرانی ئابوری و سیاسی و کورتهێنانی دارایی و هەژمونی گەندەڵی لەتەواوی جومگە و دامودەزگاکانی دەوڵەتدا سایەی کردووە، لەلایەکی ترەوە بەرزبونەوەی ئاستی کێشە و ململانێی لایەنە سیاسییەکان، لە هێزە میلیشیا تائفی و ئیسلامی و قەومییەکان کە قەیرانی دەسەڵاتی سیاسیان قوڵتر کردەتەوە، هەروەها فشاری شەقام و توڕەیی و بێزاری ناڕەزایەتی دانیشتوان کاریگەری جدیی لەسەر ئەم هەڵبژاردنە هەیە.

داتاکانی دارایی گشتی کە لەلایەن حکومەتی فیدراڵی عێراقەوە بڵاوکراونەتەوە دەریدەخەن کە حکومەتی ئێستا هاوشێوەی حکومەتەکانی پێشخۆی پێشکەوتنێکی کەمی لە گەیشتن بە هەریەک لە ئامانجەکان بەدەستهێناوە. لە ئەنجامدا عێراق ڕووبەڕووی کورتهێنانێکی دارایی نوێ دەبێتەوە کە بەهۆی دابەزینی نرخی نەوتەوە یە، واتە بەمانەوەی نرخی نەوت لە دەوروبەری ٦٧ دۆلار بۆ هەر بەرمیلێک، داهاتی نەوت کە زیاتر لە ٩٣٪ ی کۆی داهاتی حکومەت لە ساڵی ٢٠٢٥ پێکدەهێنێت، چیتر بەس نییە بۆ دابینکردنی خەرجییە گشتییە پلان بۆ داڕێژراوەکان.

ئەم فشارە داراییە ئاماژەیە بەئەوەی کە حکومەتی سودانی هێشتا لە میراتی وابەستەیی بە نەوت ڕزگاری نەبووە، هێشتا خەرجکردنی موچە لە داهاتی نەوت دابین دەکات و نەیتوانیوە چاکسازی پێویست بە بنیاتنانی ئابووریەکی گەشەسەندوو بەدەست بهێنێت. لەهەمانکاتدا چاوەڕوان ناکرێ هیچ حکومەتێک لەماوەی یەک خولی چوار ساڵەی داهاتودا دوای ئەم هەڵبژاردنە چارەسەری ناهاوسەنگی باری ئابوری عێراق و پرسە داراییەکانی بکات، بەڵام گەر هەر حکومەتێک پێکهات، دەبێت بتوانێت دەرفەت بقۆزێتەوە و بەرپرسیارێتی دەستپێکردنی چاکسازی ئابوری لە ئەستۆ بگرێت، ئەمەش لەم دۆخە نالەبارەی ئێستاو دەسەڵاتێکی پەرشوبڵاوی چەند جەمسەری پێکهاتو لە هێزی میلیشیا، نەخشەیەکی سەخت دەبێت.

لە دوای ڕووخانی سەدام لە ساڵی ٢٠٠٣وە، بە حساب دەبوایە عێراق دوو ئامانجی گەشەپێدان بەیەکەوە گرێبدات، یەکەمیان دوورکەوتنەوە لە مۆدێلی ئابوری ڕەیعی بە بوژاندنەوەی کەرتەکانی وبەرهێنانی غەیرە نەوت و کەمکردنەوەی پشتبەستنی زۆر بە هەناردەی نەوتی خاو. دووەمیان دابینکردن و پەرەپێدانی ژێرخانێک کە پێویستە بۆ بەدیهێنانی ئەم گۆڕانکاریە.

هەڵبەتە چارەسەرە پێویستەکان ناسراون، گەر بەمجۆرە حوکمرانییەی لایەنە سیاسیەکانی ئێستا عێراق قەتیس نەبوایە، بەڵێ ئاڵوگۆڕەکان سەختی لەخۆیان دەگرن بەهۆی سروشتی ئابووری و سیاسی کە لەدوای ساڵی ٢٠٠٣ سەریهەڵدا، کە داگیرکاری ئەمریکاو وێرانکاری عێراق و دواتر دەخالەت و باڵادەستی کۆماری ئیسلامی ئێران، دۆخێکی تەواو جیاوازی لە ململانێی هێزی میلیشیای تائفی خستە سەر شانەی سیاسی عێراق، کە جگە لە تاڵانچێتی و بازرگانی بە نەوت ڕێگایەکی تریان نەگرتەبەر، لە پەنا و بەدەستهێنانی داهاتێکی زۆر لە کورترین ماوەدا، ئەمەش گەورەترین بەربەست بووە بەئەوەی حکومەتە یەک لە دوای یەکەکان نەتوانن و نەیانەوێت چاکسازی ئابوری و گەشەپێدانی جددی جێبەجێ بکەن.

جگە لەوەش سیستەمی پارچەپارچەکراوی پشکی سیاسی کە دامەزراوەکان

بە درێژایی هێڵە تائیفی و نەتەوەییەکان دابەش دەکات، بەردەوامە لە بەهێزکردنی تۆڕی تایبەتی بەرپرسانی لایەنەکان کە وەک بەشی دەرەبەگەکان خۆی دەنوێنێ، لە هەمانکاتدا وەزارەتەکان وەکو وەزارەتێکی حزبی مامەڵەیان لەگەڵ دەکرێت، کە زیاتر خزمەت بە بەرژەوەندییە حزبییەکان دەکەن، نەک بەرژەوەندی گشتی.
ئەم پارچەپارچەبونە دامەزراوەییە ڕێگری دەکات لە بڕیاردانی یەکگرتوو و تا ڕادەیەکی زۆر بەرپرسیارە لە تەحەدای بنەڕەتی گەندەڵییەکی بەربڵاو، زۆرجار گرێبەستی دابینکردن بریتییە لە هەڵاوسانی بودجە و دەستکاریکردن و بەرتیلدانی سیاسی بە دابینکردنی بودجە بە پارتە سیاسییەکان و گروپە چەکدارەکان. هەروەها دەزگاکانی چاودێری وەک کۆمسیۆنی دەستپاکی و دەستەی باڵای وردبینی دەسەڵاتی جێبەجێکردنیان نییە، پەرلەمان لێرەدا ناتوانێت ڕۆڵێکی چارەنوسساز بگێڕێت و دەوری هەبێت، جگە لە پاشکۆبون بە بەرپرسە میلیشیاکانی حزبە دەسەڵاتدارەکان.
داڕشتنی یاسای دارایی نیشتمانی و دیاریکردنی چۆنیەتی دابەشکردنی سامانی گشتی، تادەت نرخێکی بەرزتر لەسەر بودجەی دەوڵەت دەکەوێت و قەیران زیاتر دەهێنێت، ئەمەش حکومەتی فیدراڵی دەکاتە بارمتەی ناجێگیری بازاڕەکانی وزەی جیهانی، کە لە ئێستاوە بووەتە هۆی دووبارەبوونەوەی قەیرانی دارایی ساڵی ٢٠١٥.
نەمانی متمانە بە دامەزراوە گشتییەکان بەهۆی کڕین و فرۆشتنی پۆستە وەزارییەکان لەکاتی دانوستانەکانی پێکهێنانی حکومەتدا خراپتر و گەندەڵتر بون، کە بەجۆرێک ئەم پرۆسەیە ڕۆشتووە هیچ حکومەتێکی ئایندە ناتوانێت بەرەنگاری بکات یان دەستبەرداری بێت، بەڵکو تەنها ڕێگا ئەوەیە کە دەبێت تەواوی پێکهاتەی حکومەتی ئێستا ڕاماڵرێت.
ئەوەی جێگای سەرنجە، ئابوری سیاسی عێراق ڕەگ و ڕیشەی لاوازی ئیدارە داراییەکەی وەها ڕوون دەکاتەوە، کە دینامیکی رەیعی خەرجێکی زیاد لە پێویستی بە دەوڵەت دروست کردووە، هەروەها زیاتر لە ٤٠٪ هێزی کاری عێراق لە کەرتی گشتی یان کارگە دەوڵەتییەکان دامەزراون و ئەم دووەمیان ٥٩٪ی کۆی خەرجییەکانی حکومەتی فیدراڵی لە نیوەی یەکەمی ساڵی ٢٠٢٥دا پێکهێناوە، ئەمەش بوارێکی کەم بە وەبەرهێنانی درێژخایەن دەهێڵێتەوە، لەکاتێکدا هەر هەوڵێک بە کەمکردنەوەی یارمەتییەکان یان داڕشتنەوەی مووچە دەتوانێت کاردانەوەی نەرێنی گشتی لێبکەوێتەوە.
هەرچەندە حکومەت چەند ڕێوشوێنێکی کورتبینانەی گرتە بەر، بەڵام ناتوانێت کە ڕەگ و ڕیشەی دووبارەبوونەوەی قەیرانە داراییەکان چارەسەر بکات، لەوانە کەمکردنەوەی خەرجییەکانی وەبەرهێنانی گشتی،

ئەولەویەتدان بە کەمکردنەوی خەرجییە بنەڕەتییەکانی ئێستای وەک مووچە و خانەنشینی، کە زیاتر لە ٦٠٪ ی کۆی خەرجییەکانی بودجەی ساڵی ٢٠٢٤ی پێکهێنابوو، لەهەمانکاتدا کەمکردنەوە یان دواخستنی بودجە بۆ پڕۆژەکانی گەشەپێدان کە گرنگن بۆ بنیاتنانی ئابورییەکی هەمەچەشن.!

ئەم نەخشانە ڕەنگدانەوەی ئابورییەکی سیاسییە کە بەرژەوەندی تەسک و کورتبینانە و ڕەفتاری رەیعی و دیسیپلینێکی دارایی ناسک بەڕێوەی دەبات، کە هەموو ئەمانە ڕێگرن لە بەردەم گەشەی ئابوری و لەهەمانکاتدا ڕێگرن لە چارەسەرکردنی ناهاوسەنگییە ئابوورییەکان.

حزبە دەسەڵاتدارەکان و هێزە میلیشیاکان کۆنترۆڵی خۆیان بەسەر وەزارەتەکاندا قۆستەتەوە بەدامەزراندنی کەسانی سەربەخۆیان لە پۆستە باڵاکانی خزمەتگوزاری شارستانی کە بە "پلەی تایبەت" ناسراون، ئەم پۆستانە وەک ڕێڕەوێک بۆ دەستڕاگەیشتن و دابەشکردنی سەرچاوە گشتییەکان، بە چەسپاندنی تۆڕی تایبەت و توندکردنەوەی دامەزراوە گەندەڵییەکان کاردەکەن.

بەجیا لەم دۆخە ئابوری و داراییەی بیست ساڵە لەژێرسایەی ڕەحمی کۆنترۆڵی بەڕێوەبەرایەتی حزبە دەسەڵاتدارەکان و هێزە میلیشیاکاندایە، کە ئێستا گەیشتووە بەوپەڕی قەیران و نائارامی و کاریگەری لەسەر ململانێی لایەنەکان دەبێت لەم هەڵبژاردنەدا، لەهەمانکاتدا گۆڕانی هاوکێشەی سیاسی و هاوسەنگی هێزەکان، دۆخێکی تازە لەدۆخی سیاسی ئێستای عێراق و ناوچەکە هێناوەتە پێشەوە، کە ململانێی لایەنەکان لەم دەورەی هەڵبژاردنەدا، تەواو جیاواز دەبێت لەچاو دەورەکانی ساڵانی پێشودا، واتە بەجیا لەم ئاڵۆزی دۆخە ئابوریە، لەهەمانکاتدا گروپەکانی چوارچێوەی هەماهەنگی کە ئێستا پێکهێنەری حکومەتی عێراقن، هەروەها هێزەکانی حەشدی شەعبی، دەرگیری چەندین کێشەی جدین، لەلایەک زەحمەتە ئەو هێزانە دوای ئەو ئاڵوگۆڕانەی لە ئاکامی شەڕی ئیسرائیل و ئێراندا پێشهاتووە، بتوانن یەکگرتوبن و یەک لیست بن لەم هەڵبژاردنەدا، هێزەکانی حەشدی شەعبیش لە ژێر کاریگەری مەترسی هەڕەشەی ئەگەری هەڵوەشاندنەوەن لە ڕێگەی لێدانی ئەمریکاو ئیسرائیلەوە.

جگە لەوانەش لایەنە کوردییەکان هەرچەندە تائێستا نەیانتوانیوە، لە هەرێمدا حکومەت پێکبهێننەوە، لەهەمانکاتدا دۆخی ئابوری و سیاسیان لە دۆخی ئابوری و سیاسی لایەنەکانی عێراق باشتر نییە، بۆیە ناتوانن ڕۆڵێکی ئەرێنی و بەشدارییەکی سەرکەوتویان هەبێت لەم هەڵبژاردنەدا.

هەرچەندە لەسەرەتادا پێشبینی ئەوە دەکرا کە موقتەدا سەدر بەشداری لەم هەڵبژاردنەدا بکات، بەڵام پاش هیرشکردنێکی توند بۆ سەر تەواوی لایەنەکان بەوەی دزو گەندەڵن و بە هۆکاری شێواوی دۆخی

عێراق وەسفیان دەکات، جارێکی تر ڕایگەیاند کە بەشداری ناکات.
لە ڕۆژی ٣ی ئۆکتۆبەر لە سەرانسەری عێراق و هەرێم، بانگەشەی هەڵبژاردن بۆ خولی شەشەمی پەرلەمانی عێراق دەستی پێکرد، تاوەکو ٨ی تشرینی دووەم بەردەوام دەبێت، بەجیا لەوەی پێشبینینی ئەرێنی ناکرێت کە ئەم بانگەشەیە بە دۆخێکی ئارامدا تێپەڕێت، لەهەمانکاتدا بەگشتی مەترسی ئەوە هەیە، گەر هەڵبژاردن تێپەڕێنرێت، یان دوای هەڵبژاردن گەر حکومەتیش پێکبێت، دۆخی سیاسی ناوچەکە و عێراق سەختی دەخاتە بەردەم چۆنیەتی پێکهێنانی حکومەتێک کە بتوانێت عێراق لە پێکدادن و شەڕ و گێژاو نا سەقامگیری سیاسی بپارێزێت.

چەتەکانی دەریای کاریبی!.. تاهیر عیسا

ئەمە نە داستانی مەم وزینەو نەلاس وخەزاڵە و نە دوانزەسوارەی مەریوان و نەداستانی قەڵای دمدم، بەڵکو داستانی دزی وگەندەڵی پێنج لە قارەمانەکەی بنەماڵەی بارزانین!
پڕۆژەی ڕاپۆرتکردنی تاوان و گەندەڵی ڕێکخراو (OCCRP) ڕێکخراوێکی ناحکومی ئەمریکایە کە ڕۆژنامەگەری لێکۆڵینەوە پەروەردە دەکات.
ساڵی ٢٠٠٦ دامەزراوە و تایبەتمەندە بە تاوانی ڕێکخراو و گەندەڵی.
OCCRP,
Abbreviation of:-
Organized Crime and Corruption Reporting Project
:Barzani family corruption in Iraqi Kurdistan
لە هەشتی ئەم مانگەدا، ڕاپۆرتێکی دوورودرێژی لەسەر گەندەڵییە زۆرو زەبەلاحەکانی بنەماڵەی بارزانی، بەناوی پێنج براکە، بڵاو کردەوە، ئەگەرویستت خەت ڕاستەوخۆ بچیتە ناو سایدی:- پڕۆژەی ڕاپۆرتکردنی تاوان وگەندەڵیی ڕێکخراو،

Organized Crime and Corruption Reporting Project :- دواتر بنوسە
گەندەڵییەکانی بنەماڵەی بارزانی لەکوردستانی عێڕاق:-

:Barzani family corruption in Iraqi Kurdistan

بەدورودرێژی ڕاپۆرت□ک□ی وردو سەلمێندراوت دەداتێ لەسەر گەندەڵیەکانی پێنج براکە،(مەسرور، مەنصور، مستەفاو وەیسی و موسخی).

ئەمڕۆ لەسایەی تەکنۆلۆجیای زیرەکدا، زۆرپێویستیت بەوەنییە باش لەزمانە بیانیەکان حاڵی ببیت، بەڵکو خۆت دەتوانیت لەڕێگای تڕانس لێیت و گۆگلێ وە، بۆهەر زمانێک مەبەستت بوو بابەتەکان تەرجومە بکەیت و لە جەوهەری ڕاپۆرتەکان تێبگەیت. دەتوانیت داستانی دزی وفزیی و گەندەڵی و سپیکردنەوەی پارەی ب□ت□□انبردراوی خ□□ک□ی کوردستان، لەلایەن پێنج برای شارەزاو پسپۆڕ لە گەندەڵی، ڕاستەوخۆ لەسایدی دەزگاکەوە بخوێنیتەوە.

ناسۆنالیزمی کورد، ئەمڕۆ ئەگەر بەشێک لەشانازیە مێژووییەکانی داستانە جۆراوجۆرەکانی مێژووی کۆنی بەر لەدنیای مۆدێرن بێت، ئەوا دەبێت لەم سەردەمەی دنیای مۆدێرن وتەکنۆلۆجیای زیرەکدا، هەڵوێستی لەبەرامبەر پاڵاوانەکانی داستانی دزی و ت□□انی ژێر پەرچەمی ئاڵای کوردستانی ئەمڕۆیدا چیبێت؟

ئەم ناسیۆنالیزمە ڕیسوایەی ئەمڕۆ، کە پاڵەوانەکانی تەواوی میدیاو سای□د□ جۆراوجۆرەکانی لەهەوا□□ی گەندەڵیی و دزی و پارەسپیکردنەوەدا، تەنیوە، باوکیان لە مانگی پێنجی ڕابردوودا، لەکۆنگرەی یەکگرتنەوەی یەکیەتی قوتابیان ولاوانی پارتیدا، فەرمووی، ئەگەر کەڕامەت و ئیرادەت هەبوو، هەموو کاتێک پارەت دەبێت، کەڕامەت وئیرادەشت نەما پارە چقیمەتی هەیە!؟

دەبێت لەمەسعود بارزانی بپرسین، ئایا کەڕامەت وئیرادە، ئەوەیە کە لەم ڕاپۆرتانەدا کەشفی ئ□س□□□ی دزی و ت□□انی و پارەسپیکردنەوەکان لەلایەن پێنج لەکوڕەکانتەوە کراوە؟ ئایا بەمجۆرە لەدزینی سامان و داهاتی خەڵک وتەخشان وپەخشانکردنی لەوڵاتانی جۆراوجۆری دنیادا، دەوترێت کەڕامەت وئیرادە!؟

خەڵکی کرێکارو کارمەندو مامۆستاو مووچەخۆرانی کوردستان، بەگشتی دادو بێدادیانە لەدەست ئێوەو حکومەتی بەغداددا، هەر جارەی بە بیانوویەک و بەپاساوێک ڕێگری دەکرێت لەوەی مووچەکانیان لەکاتی خۆیاندا پێبدەن، کەچی ڕاپۆرتی پڕۆژەی ڕاپۆرتکردنی تاوان وگەندەڵی لەئەمریکا پێمان دەڵێت، کە ئەوە دەسەڵاتدارانی کوردستان دەستیان ناوەتە بیناقای خەڵکی کرێکارو هەژاری کوردستان و بەهەرچی ڕێگاو شێوازێکی نه شیاو ناپەسەند هەیە، خەریکی دزی و ت□□انین!

ڕاپۆرتەکان وزانیاریەکان تازەن و لەهەشتی ئەم مانگەدا دزەیان کردۆتە ناو ڕۆژنامەکانەوە.

کۆشک و ئەسپ و جانتای دیزاینەر: چۆن بنەماڵەی دەسەڵاتداری کوردستانی عێراق لە ئەمریکادا خەریکی تەخشان و پەخشانی پارە بوون.

ئەمە عینوانی مانشێتی هەواڵە سکانداڵئاساکەیە،

کە ڕێکخراوەکە بەمجۆرە پێشەکییەکەی نوسیوە:-

پێنج کوڕەکەی سەرۆکی دامەزرێنەری کوردستانی عێراق لە سەرانسەری ئەمریکادا خانووبەرەیان بەدەستهێنا و چوونە بازاڕی لوکس(فاخر، گرانبەها). لانیکەم بەشێک لەو پارەیە لە کۆنگلۆمەراتێ (شەریکاتێ)گەورەی کوردییەکانەوە هاتووە کە پێدەچێت دوو لەو برایانە بە نهێنی کۆنتڕۆڵیان کردبێت، بەپێی بەڵگەنامە دزەپێکراوەکان.

دەزینەوە سەرەکییەکان؛- دەستکەوتی برایانی بارزانی بریتی بوون لە کۆشکێکی شەش ژووری نوستن و چەندین شوقە لە نزیک واشنتۆن دی سی، هەروەها بیناکانی میوانداری قاوەخانە و چێشتخانەکان لە فلۆریدا و تەکساس و کالیفۆرنیا.

ئەو موڵکانە لە ڕێگەی کۆمپانیا دەرەکییەکانەوە کڕدراون کە ناوی کارەکتەرەکانی فیلمەکانی "چەتەی دەریایی کاریبی"یان لێنراوە.

زیاتر لە 10 ملیۆن دۆلار کە بۆ ئەم کڕینانە بەکارهاتووە لە کۆمپانیای گۆڵدن ئیگل گڵ□ باڵەوە (هەڵۆی زێڕین)سەرچاوەی گرتووە، کە کۆمپانیایەکی کوردی عێراقییە و بەڵگەنامەکانی دزەپێکراویش باس لەوە دەکەن کە لەلایەن مستەفا (بابە)بارزانییەوە کۆنترۆڵکراوە کە برا بچوکەکەیانە.

لە کوردستان، بەڵگەنامەکان دەریدەخەن، هەڵۆی زێڕین خۆی وەک ئاسانکارییەک بۆ کۆمپانیا بیانییەکان کە داوای دەستڕاگەیشتنیان لە حکومەتی خۆجێیی دەکرد، پێگەیشتووە. هەروەها گرێبەستی لەگەڵ سوپای ئەمریکا واژۆ کردووە.

18 ملیۆن دۆلاری دیکەش لە کۆمپانیای ستێر گرووپەوە هاتووە، کە کۆنگلۆمەراتێکی (کۆمپانیا)دیکەیە کە بەڵگەنامە دزەپێکراوەکان باسی لەوە دەکەن کە لەژێر دەستی مەسرور بارزانیدایە کە ئێستا سەرۆکی حکومەتە.

هەروەها ڕاپۆرتی ڕێکخراوەکە، باس لە ژنێک دەکات بەناوی کاتیا فرەکار، کە هاوسەری مستەفا بارزانییە،

باس لەوە دەکرێت، کە ئەم ژنە ئەسپی گرانبەهای عەرەبی ڕەگەزبەرزی لەڕێگای کۆمپانیای هەڵۆی زێڕین کڕیوەو وەهەر لەو ڕێگایەشەوە پارێزەرێکی بەناوی "جۆناسۆن مۆر" کە نوسینگەکەی لەویلایەتی دەلاوێرە هاوکاری کردووە، بە ڕاییکردنی کاغەزی بیمەو کاروباری بیمەی ئەسپەکانی.

ئەوان بە دزی و فزی و پارەسپیکردنەوە”سیاسەتێکی توندی نهێنییان جێبەجێکردووە ،بە بەکارهێنانی، کۆمپانیاکان، LLC، کە کۆمەڵێک کۆمپانیای وەهمی لە ناو کۆمپانیایەکی واقیعیدا پڕۆسەی گەندەڵییەکەیان جێبەجێکردووە.

ناوی ئەو کۆمپانیایە کە ڤریکار بە بەدەستهێنان و هەڵگرتنی ئەسپەکان بەکاری هێنابوو، گۆڵدن ئیگل گڵۆباڵ، دەستبەجێ لە وڵاتی هاوسەرەکەیدا زەنگێکی لێدەدا. کۆمپانیاکانی “GEG” کە زیاتر لە بواری بیناسازی و ڕیکلامدا کاردەکەن، هەروەها ئۆتۆمبێلی زرێپۆش و کڵاو و پێڵاوی ئەمریکییان بە هێزە ئەمنییەکانی ناوخۆیی دابینکردووە و ژمارەیەک گرێبەستیان بە سوپای ئەمریکا جێبەجێکردووە.

کۆمپانیا کوردییەکانی GEG هیچ پەیوەندییەکی ئاشکرایان لەگەڵ بارزانییەکان نییە. بەڵام کۆمەڵێک ئیمەیڵ و بەڵگەنامەی دزەپێکراو کە لەلایەن پەیامنێرانی OCCRP و پڕۆژەی لێپرسینەوەی حکومەتەوە پێداچوونەوەیان بۆ کراوە، ئەوە پیشان دەدات کە ئەوان لەلایەن مستەفا بارزانییەوە کۆنترۆڵکراون – و دەریدەخەن کە ئەوان ملیۆنان دۆلاریان لە خەرجییە کەسییەکان لەلایەن پێنج برا بارزانییەوە بانکیە(سپۆنسەر) کردووە، ئەمەش پرسیارەکان دەوروژێنێت سەبارەت بەوەی ئایا یاساییەکیان پێشێلکردووە کە داوای ئاشکراکردنی ناکۆکی بەرژەوەندییەکان دەکات.

تەنها ئەسپەکان نەبوون. لە نێوان ساڵانی ۲۰۰۵ بۆ ۲۰۱۹ کۆمپانیاکانی هەڵگرتن کە لە کۆتاییدا خاوەندارێتی براکان بوون ۳۱ موڵکیان لە سەرانسەری ئەمریکا بەدەستهێناوە، لە نێویاندا کۆشک و خانووبەرەی بازرگانی، کە بەهایان زیاتر لە ۱۰۰ ملیۆن دۆلارە. بەیاننامەکانی کارتی بانکیی دەریدەخەن کە ئەو برایانە لە فرۆشگا دیزاینەرەکانی ئەمریکا و پاریس و زیوریخ و دوبەی کڕینی ئاست بەرزیان کردووە و ئۆتۆمبێلێکی جۆری فێراری سپایدەریان کڕیوە و ۵۰ هەزار دۆلاریان لە فرۆشگای کاتژمێر خەرجکردووە.

OCCRP زۆربەی ئەم زانیاریانەی لەگەڵ کۆمەڵێک بەڵگەنامەی دیکەی دزەپێکراو و تۆمارە بەردەستەکانی گشتی لە تۆماری موڵک و ماڵی کۆمپانیاکان لە ئەمریکا، دوورگەکانی ڤێرجینیای بەریتانیا و شوێنەکانی دیکە پشتڕاستکردەوە. بەشێک لەو بەڵگەنامە دزەپێکراوانە وەک بەڵگە لە ناکۆکییە یاساییەکانی پەیوەست بە بارزانییەکان و کوردستانی عێراقدا بەکارهێنراون، هەرچەندە تا ئێستا لە میدیاکان ڕووماڵیان نەکراوە

بەدەستهێنانی خانووبەرە بە بەکارهێنانی کەسی لە ڕێگەی کۆمپانیاکانەوە، نایاسایی یان نائاسایی نییە، هەرچەندە ئەم کارە

سەرچاوەی ئەو پارانەی کە بۆ کڕینی بەکارھێنراون تەمومژاوی دەکات.
لەم حاڵەتەدا پەیامنێران تێڕوانینێکی ناوخۆییان ھەبوو: تۆمارە داراییەکان کە لە دزەپێکردنەکەدا دۆزراونەتەوە دەری□دخ□ن کە لانیکەم ٢٩ ملیۆن دۆلار لە خەرجییەکانی بارزانییەکان لە کۆمپانیای GEG و لە کۆمپانیای ستێر گروپەوە سەرچاوەی گرتووە.
لەلایەکی دیکەوە، بەڵگەنامەکانی ناو دزەپێکردنەکە GEG وەک ئاسانکارێک بۆ کۆمپانیا بیانییەکان نیشان دەدەن کە دەیانەوێت گرێبەست لەگەڵ کۆمپانیا ناوخۆییەکان بکەن یان ڕەزامەندی حکومەت بەدەستبھێنن.
بە لەبەرچاوگرتنی پێگەی بنەماڵەی بارزانی لە لوتکەی سیاسەتی کوردستاندا، ئەم دۆزین□و□انە پرسیار ل□ بارەی ئەگەری ناکۆکی بەرژەوەندییەکان دەوروژێنن. یاسای عێراقی داوا لە بەرپرسانی گشتی دەکات سەروەت و سامانەکانیان ئاشکرا بکەن، ھەرچەندە ڕاپۆرتێکی ئەم دواییەی ھاوپەیمانی گروپە داکۆکیکارە نەزاھیەکان، تیشکی دەخستە سەر لاوازییەکانی ئەم یاسایانە، ئاماژەی بەوەدا کە، لە پراکتیکدا، پێشێلکارییەکان “تەنھا تا ڕادەیەکی سنووردار” بەرەوڕووی تەحەدا دەبنەوە. تا ئێستا نازانرێت ئایا بارزانییەکان ھیچ سەروەت و سامانێکیان ئاشکرا کردووە یان پەیوەندییەکانیان بە کۆمپانیای جی ئێگ و ستێر گروپەوە ئاشکرا کردووە.
پسپۆڕانی گەندەڵی و دارایی نایاسایی کە پێداچوونەوەیان بە ئەنجامەکانی پەیامنێران کردووە، ڕایانگەیاندووە کە کۆمەڵێک نیگەرانییان وروژاندووە.
جۆدی ڤیتۆری، پرۆفیسۆر و ھاوسەرۆکی سیاسەت و ئاسایشی جیھانی لە زانکۆی جۆرج تاون دەڵێت، ئەو مامەڵە داراییانەی بارزانییەکان لە کوردستانەوە دەستیان کەوتووە “پێدەچێت سەرلێشێواوی نێوان ڕۆڵەکانیان وەک فەرمانبەری گشتی و سەروەت و سامانی تایبەتی خۆیان دەربخەن.
ئۆ سی سی ئاڕ پی چەندین جار داوای سەرنجی لە چوار برا بارزانییەکەی دیکە کرد، چ ڕاستا□وخۆ و چ لە ڕێگەی پارێزەرە جۆراوجۆرەکانەوە کە نوێنەرایەتیان کردووە، ھەروەھا لە کۆمپانیای جی ئێجی و “ھەڵۆی زێڕین” و ستێر گروپ و حکومەتی کوردی و کاتجا ڤریکار. ھیچیان وەڵامی نەدایەوە.
لە کۆی ٣١ موڵک کە بارزانییەکان لە ئەمریکا دەستیان کەوتووە، لانیکەم ١٣ موڵک فرۆشراون؛ 18 ی دیکەش ھێشتا لە دەستی ئەو کۆمپانیایانەدان کە دەستیان کەوتووە. تۆمارە کۆمپانیاکان کە بە ئاشکرا لە ویلایەتی دێلاوێر و ڤێرجینیا بەردەستن، ئەوە ئاشکرا ناکەن کە ئایا بارزانییەکان ھێشتا کۆنترۆڵی ئەو کۆمپانیایانە

دەکەن یان نا.

وەرگیراوە لە: کیڤن هۆڵ occrp
.
https://www.occrp.org/en/investigation/mansions-horses-and-designer-bags-how-the-ruling-family-of-iraqi-kurdistan-splurged-in-the-us

تاهیر عیسا /16.10.2025

نۆبڵی ئادابی ئەم ساڵ بە کراسناهۆرکای بەخشرا.. ئاکۆ عەبدوڵڵا

هاوشێوەی ساڵانی پێشوو، ئێوارەی رۆژی پێنجشەممە 9ی ئەم مانگە، لەناو کۆمەڵێك ئەدیبی کاندید و میوانی دیار، لێژنەی بەخشینی خەڵاتی نۆبڵی بواری ئەدەب رایگەیاند خەڵاتی ئەم ساڵی بوارەکە بەکراسناهۆرکای ڕۆمانووس و سیناریۆنووسی هەنگاری دەبەخشێ، بەوەش ناوبراو لەدوای (ئیمری کیرتیس) بووە دووەم ئەدیبی هەنگاری ئەو خەڵاتە گەورەیەی بەرکەوێت. لێژنەی بەخشینی خەڵاتەکە هۆکاری بەسەرکردنەوەی ناوبراویان بۆ ئەوە گەڕاندەوە (نوسەرێکی مەزنە ناوەرۆکی نووسینەکانی لەنەریتە ئەدەبییەکانی سەنتەری ئە‌ورووپا هەڵدەهێنجێ کە لەکافکاوە درێژ دەبێتەوە بەرەو تۆماس برنهارد. ئەمەو ستایلی نووسینیشی بەبێهودەیی و زیادە□□یانەی گروتسکییە جیادەکرێتەوە. هاوکات توانستی هونەریشی فراوانە). ماتس مالمی سکرتێری هەمیشەیی ئەکادیمیەی سویدیش وتی: ” لەبەر بەرهەمە ئەدەبییە بەپێزەکانی کە کێشندەیی و دیدگای قوڵی فەلسەفیانەیان گرتۆتە خۆ و لەبەرامبەر دۆخی ترسناکیشدا جەخت لە هزی هونەر دەکەنەوە، بۆیە خەلاتی نۆبڵی ئەدەبی ئەم ساڵمان بە کراسناهۆرکای هەنگاری بەخشی”.

کراسناهۆرکای کە بەئەدیبی پۆستمۆدێرن ناوزەد دەکرێت یەکێکە لە

پێشەنگەکانی ئەدەبی ئێستای هەنگاری. لەڕێگەی دیدگە فەلسەفییە قوڵەکەی بۆ ژیان و بوون، بەشداری کارای کردووە لەنوێکردنەوەی گێڕانەوەی ئەوروپی نوێ. کارەکانیشی کە جۆرێك لەڕەشبینیانە و بێهودەییانە و دیدی فەلسەفی ئاڵۆزەیان یان بەرامبەر بەکێشەکانی ژیان پێوەدیارە و لەجیهانی کافکا و دیستۆیفسکی و گۆگۆل و هێرمان میلڤیلی، دەسوڕێنەوە، بەئاشکرا سەلمێنەری ئەوەن ئەدەب توانستی رووبەڕووبونەوەی ئاڵنگارییەکانی ژیانی هەڵگرتووە. ئەوەش وەهای لێکردووە ببێتە سیمبولێك بۆ ئەدەبی نوێ. ئەو رستەی درێژ و ئاڵۆز و چێی زمانەوانی و چەشەی رامانی و حەزکردن لەجیهانی تاريك و شێواوی ناوەوە و رامانی فەلسەفی و کۆمیدی تەنزاویانەی کردۆتە تایبەتمەندی نووسین

لاسلۆ کراسناهۆرکای László Krasznahorkai رۆژی 5 ی کانوونی دووەمی ساڵی 1954 لەخێزانێکی جولەکەی شارۆچکەی گیولای باشووری ڕۆژهەڵاتی هەنگاریای سەر سنووری رۆمانییە هاتە دنیا. گیۆرگی کراسناهۆرکای باوکی پارێزەر بوو. جولیا پالینکاسی دایکیشی بەڕێوەبەری ئاسایشی کۆمەڵایەتی بوو. لەگەڵ ئەوەی شوێنەکەیان دوورەدەست بوو کەچی ماڵەکەیان ژینگەیەکی گونجاوی رۆشنبیری بوو. ساڵی 1973 لەزانکۆی یۆزسێف ئاتیلا (سێگێدی ئێستا) چووە بەر خوێندنی یاسا، ساڵی 1976 بۆ زانکۆی ئیۆتڤۆس لۆراند (ELTE) لە بوداپێست گواستراوە و تا ساڵی 1978 لەخوێندنی یاسا بەردەوام بوو. دواتر تا ساڵی 1983 زمان و ئەدەبی هەنگاری خوێند. تێزی بڕوانامەکەی دەربارەی کار و ئەزموونەکانی (ساندۆر مارا)ی نووسەر بوو. دوای خوێندن بۆ ماوەیەك وەك رۆژنامەنووس و رەخنەگر کاریکرد. شایانی باسە هاوشێوەی زۆر لەدانیشتوانی ئەوروپا رۆژهەڵات، رۆژە سەختەکانی سەردەمی کۆمونیستی و دەسەڵاتی سۆڤییەتی بەسەر وڵاتەکەی، بەئازار و نەهامەتی بەسەربرد. تەنانەت پۆلیس ماوەیەك رێگەی نەدا گەشت بۆ دەرەوەی وڵات بکات. دواتر هەموو ئەوانە لەبەرهەمە ئەدەبییەکانی رەنگیانداوەتەوە.

ساڵی 1985 رۆمانی (ساتانتانگۆ Sátántangó) ی بڵاوکردەوە. ئەو بەرهەمە شاکارێکی رەشبینییانەیە، تایبەتە بەژیان و گوزەرانی کۆمەڵێك جوتیار و لادێنشین و ئازارەکانیان لەسایەی رژێمی هەرەوەزی سۆشیالیستی کە ئەوسا پێش داڕمانی کۆمونیستی لەو شێوەیە بوو. رووداوەکانی لەگوندێکی دابڕاوە لەماوەی چەند رۆژێکی باراناوی، تادێت خەڵکەکە شوێنەکە چۆڵ دەکەن. پلانەکانیان سەرناگرێت و لەگەڵ یەکتریش ناپاکی دەکەن و خەونەکانیان بەبا دەچێت. ئەوسا دەبینرێ چۆن خەڵکە بێهیوایەکە بۆ رزگاربوونیان لەئازار و مەینەتییەکان، چاوەڕوانی رووداوی پەرچوو دەکەن، تا کەسێك دەچێتە ناویان و پێیان

دەڵێت دڵسۆزتانم. لەو رۆمانە وەسفی وردەکاری و دەرخستنی بۆچوونەکان و کارەکانی کارەکتەرەکان زۆر جوان و کێشندەییانەیە. بەو کارەشی ناوەندە ئەدەبییەکانی وڵاتەکەی هەژاند و بەهۆیەوە وەک کەسایەتییەکی پێشەنگی ئەدەبی دەرکەوت. ساڵی 1994 بیلا تاری دەرھێنەری ناودار ناوەرۆکی ئەو بەرهەمەی بۆ سینەما گواستەوە و فیلمێکی سەرکەوتووانەی لێ دەرھێنا کە خودی کراسناهۆرکای سیناریۆکەی داڕێژت بوو. ئەمەو دوای وەرگێڕانی رۆمانەکە بۆ زمانی ئینگلیزی، ساڵی 2013 خەڵاتی باشترین کتێبی وەرگێڕدراوی پێبەخشرا.

ساڵی 1989 رۆمانی (خەمۆکی بەرخۆدان Az ellenállás melankóliája) ی بڵاوکردەوە. ناوەرۆکی ئەو بەرهەمە هاوشێوەی گیانە مردووەکانی گۆگۆلی گەورە نووسەری رووسییە. تایبەتە بەکۆمەڵێك رووداوی نامۆی شارۆچکەیەکی هەنگاریا. کاتێك گروپێکی سێرك دەچنە ئەو شارە و نەهەنگێکی مۆمیا کراو نمایش دەکەن کە گوایە گەورەترین نەهەنگی جیهانە. ئەوسا دەنگۆی سەیر سەیر و هەڕەشەئامێز بڵاودەبێتەوە و بەو قسانەش خەڵکی شارەکە دەترسێن. هاتنی ئەو گروپە کەشێکی ترسناك دەخولقێنێ. لێرەدا نووسەر بە بەکارھێنانی دیمەنی خەوناوی و کارەکتەری گرۆتێسک، لێزانانە ململانێی دڕندانەی نێوان ڕێکی و پشێوی نیشان داوە. بەهۆی ئەو رۆمانە خەڵاتی بێستنلیستی ئەڵمانی بۆ باشترین بەرھەمی ئەدەبی پێبەخشرا. (سوزان سونتاگ) ی خانمە رەخنەگری ئەمەریکی کە ئەو بەرهەمەی خوێندەوە، نووسەرەکەی بە (مستەری ئەدەبی هاوچەرخ لەوەسفکردنی کۆتایی جیهان) وەسف کرد.

ساڵی 2000 ناوەرۆکی ئەو رۆمانەش لەلایەن بیلا تار لەفیلمێکی سینەمایی بەناوی (وێرکمایستەر ھارمۆنی Werckmeister harmoniák) دەرھێنرا کە کراسناهۆرکای سیناریۆکەی داڕێژت. شایانی باسە ساڵی 2015 دوای وەرگێڕانی ناوەرۆکی رۆمانەکە بۆ زمانی ئینگلیزی، خەڵاتی مان بوکەری نێودەوڵەتی بەکراسناهۆرکای بە‌خشرا. بەوەش بووە یەکەم نووسەری وڵاتەکەی ئەو خەڵاتە بەرزەی پێببەخشرێت.

دوای ڕووخانی بلۆکی ڕۆژهەڵات کراسناهۆرکای زیاتر گرنگی بەگەشت و گەڕان دا. هەرچەندە ساڵی 1987 بەزەمالەی DAAD بۆ یەکەمجار بۆ دەرەوەی هەنگاریای کۆمونیستی بەرەو بەرلینی ڕۆژئاوا چووبوو. ساڵی 1990 لەگەڵ ئەنیکۆ پێلیە هاوسەرگیری کرد. هاوکات یەکەم گەشتی درێژخایەنی بۆ ڕۆژهەڵاتی ئاسیا کرد. لەو ماوەیە سەردانی مەنگۆلیا و چین و ژاپۆنی کرد و زۆریش سەرسام بوو بەئەدەب و جوانی رۆژهەڵات. ئەو گەشتەی کاریگەری قووڵی بەسەر بەرهەمە ئەدەبییەکانیدا هێنا. ساڵی 1992 کورتە رۆمانی (زیندانی ئورگا Az urgai fogoly) ی بڵاوکردەوە. ساڵی 1997 دوای جیابوونەوەی

لەهاوسەری پێشووی، لەگەڵ دێرا کۆپچسانی، زانای سینۆلۆجی و دیزاینەری گرافیک، هاوسەرگیری کرد. هاوکات لەگەشتە درێژەکانی بەناو ئەوروپا و ئەمەریکا بەردەوام بوو. ماوەیەك لەشوقەکەی (ئالن گینسبێرگ Allen Ginsberg) ی شاعیری ئەمەریکی لەنیویۆرک نیشتەجێ بوو. زۆر دۆخێشیش بوو بەئامۆژگارییەکانی ناوبرا. ساڵی 1999 ڕۆمانی (جەنگ و جەنگ Háború és háború) ی بڵاوکردەوە. ئەوسا وتی پشتگیری ئالن و ژینگەی ماڵەکەی ڕۆڵی سەرەکییان هەبوو لەتەواوکردنی ئەو ڕۆمانەم.

ساڵی 2003 کورتە ڕۆمانی (لەباکوورەوە، لەباشوورەوە، لەڕۆژئاوا، لەڕۆژهەڵاتەوە، لەڕۆژهەڵاتەوە Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó) و ساڵی دواتریش ڕۆمانی (وێرانکاری و خەم لەژێر ئاسمان Rombolás és bánat az Ég alatt) ی بڵاوکردەوە. ئەوەی دوایی لەشێوەی دیکۆمێنتارییە. ساڵی 2008 کۆ کورتەچیرۆکی (سێیۆبۆ چووە خوارەوە Seiobo járt odalent) ی بڵاوکردەوە. تێیدا زۆر لەهاتووانە بۆ ناو فەلسەفە و هونەری ئاسیا ڕۆچووە، بەتایبەتیش بۆ ئایینی بوزیی. دوای وەرگێڕانی ئەو بەرهەمەشی بۆ زمانی ئینگلیزی، خەڵاتی باشترین کتێبی وەرگێڕدراوی پێبەخشرا. ساڵی دواتر کورتە چیرۆکی (دوا گورگ Az utolsó farkas) و ساڵی 2010 کورتە ڕۆمانی (ئەنیمالینسایدە Állatvanbent) و ساڵی 2016 ڕۆمانی (گەڕانەوەی بارۆن وێنکهایم بۆ ماڵەوە Báró Wenckheim hazatér) ی بڵاوکردەوە. لەوەشیاندا بەشێوەیەکی کۆمیدیانە گەڕانەوەی بارۆنێکی لەتاراوگە تاوتوێ کردووە. لێرەدا گەڕانەوە جۆرێکە لەخەیاڵ و مەبەستی نووسەر بۆ زێدی خۆی و ولاتەکەیەتی. بەشێك لەشارەزایان بارۆنی ناو ئەو بەرهەمە بەو گەمژەیەی دیستۆیفسکی بەراورد دەکەن کە ئالوودەی قومارە، چونکە ئەویش چارەنوسی خۆی خستۆتە دەست قەدەرێکی نادیار... دوای وەرگێڕانی ئەو بەرهەمەشی بۆ زمانی ئینگلیزی، لەئەمەریکا خەڵاتی نیشتمانی کتێب بۆ ئەدەبی وەرگێڕدراوی پێبەخشرا

ساڵی 2018 کورتە ڕۆمانی (Aprómunka egytaért) و ساڵی دواتر کورتە ڕۆمانی (هەمیشە بۆ هۆمێرۆس Mindig Homérosznak) ی بڵاوکردەوە. ئەوەی دوایی لەبارەی پیاوێکی نەناسراوە کە بەدرێژایی کەنارەکانی دەریای ئەدریاتیك لەدەست دوو کەس رادەکات. ساڵی 2021 کورتە ڕۆمانی (Herscht 07769) ی بڵاوکردەوە. ئەوەیان کە لەبەر لەهاتوویی لەخستنەڕووی وردی بارگرژییە کۆمەڵایەتییەکانی ئیستای ئەڵمانیا، بەڕۆمانێکی مەزنی هاوچەرخی ئەو وڵاتە دادەنرێت. لەوەشیاندا خوێنەر بۆ کەشی تاریك و ئاڵۆزاوی کێش دەکات. بەرەو شارۆچکەیەکی بچووکی سەر بەشاری تورینگن لەئەڵمانیا کە

تاریکبینیانە سبستیان باخی گەورە میوزیککار رووبەڕووی نازیيە نوێیەکان دەبێتەوە. ساڵی 2024 رۆمانی (زسۆملێ عاشقی بووە Zsömle odavan) ی بڵاوکردەوە. لەوەشیاندا لەڕێگەی کەسایەتی مامە جوزی کارا کە رازێکی پادشایی شاردۆتەوە، گەڕاوەتەوە هەنگاریا.

دوای گەڕانی زۆر و نیشتەجێبوونی چەندان ساڵ لە بەرلین، بەو دوایيە کراسناهۆرکای گەڕایەوە هەنگاریا. ئەمەو لەبەر ئەوەی رۆمانەکانی ناوەرۆکی هزری و مرۆڤانەی هەمە ئاستییان گرتۆتەخۆ بۆیە لەزۆر زانکۆی ئەوروپی و جیهانی لەچوارچیوەی ئەدەبی بەراوردکاری دەخوێنرێن. جەیمس وودی رەخنەگری ئەدەبیش لەئاستیدا وتویەتی :"کتێبەکانی کراسناهۆرکای وەك دراوی دەگمەن ئاڵوێریان پێدەکرێت". لەلایەکی دیکەوە ئەو وەك سیناریۆنووس و هاریکاریکردن لەگەڵ بیلا تاری دەرەێنەر لەزۆر شوێنی جیهانی، هەوادارانی سینەما ئاشنای بەرهەم و کارەکانی دیکەی ئەو بوارەی ئەون.

جگە لەو بەرهەمانەی ئاماژەمان پێدان کراسناهۆرکای کۆمەڵێك بەرهەمی دیکەی لەشێوەی وتار و کورتە چیڕۆك و سیناریۆی فیلم داڕێژتووە. ئەمەو جگە لەو خەڵاتانەی ناومان هێنان کۆمەڵێك خەڵاتی دیکەی بەدەستھێناوە لەوانە: ئاتیلا یۆزسێف، مایکس کێلێمەن کۆر، دێری تیبۆر، کرودی گیولا، مارای ساندۆر، کۆماری هەنگاریا، دامەزراوەی سۆرۆس، کۆسۆت، کۆمەڵەی نووسەران، بروک-بەرلین، سپایچەر، پریما پریمیسیما، خەڵاتی ئەمریکا بۆ بەشداریکردنی تەمەنی لە نووسینی نێودەوڵەتی، ڤیلینیکا، خەڵاتی دەوڵەتی نەمسا بۆ ئەدەبیاتی ئەوروپی، فۆرمێنتۆر…

کورتەچیرۆک: سەما.. نووسینی: ئامانج شێروانی

ل□ بەردەم ئاوێنەکەدا دانیشتبوو. بە نیگا تیژەکەی ئاکاری خۆی لەنێو ئاوێنەکە کونبەدەر کردبوو. ئۆخەی ئەمە ئەوە وا ئازادانە لێرە دانیشتووە؟ ئەمە ئەوە دەتوانێت چیرۆکی خۆی، دوور لە کۆت و بەندی، ورد و درشتی بگێڕێتەوە؟ ساڵێک، تەنێ ساڵێک بەر لە ئێستا، ل□ بەردەم هەمان ئاوێنەدا دانیشتبوو و سەیری برینەکانی دەموچاوی دەکرد و ترس سەرتاپای گرتبوو! خۆ ئەگەر ئەوکات لێت بپرسیبوایە،

هەرگیز پێشبینی ڕۆژێکی وەکوو ئەمڕۆی نەدەکرد!
دە خولەک، تەنها دە خولەکی تر، هەمان ئەو کیژەی کە ساڵانێک بەندەی دەستی تاریکی بوو، لە بەردەمی سەدان هەزار کەس ڕادەوەستێت و چیرۆکی خۆی بەتەروتەسەلی دەگێڕێتەوە! ئای ئەوە خەونە یان ڕاستی؟ ئەم ژیانەش سەیرە ها! هەندێک جاران دەتوانێت گەلێک بەخشندە بێت!
هەشت خولەک، تەنێ هەشت خولەکە و ئەم شۆڕەکچە پێ بە دەنگی هاوار دەکات، پێ بە لەشی سەما دەکات، چیرۆکی ئاوارەیی کچێکی چواردە ساڵان، چیرۆکی ڕفاندنی پاکیزەیەکی یەزیدی، چیرۆکی کوشتن و بڕینی هەزاران گوندی کوردان، لە بەر چاوی هەموو جیهان دەگێڕێتەوە! قامچی قامچی، شەق شەق، هەموو ئەو جارانەی کە شێخە ڕیش پانەکەیان، کە ئەمیرە سەمێڵ کورتەکەیان، کە خەلیفە بۆگەنەکەیان، کە مەلا داوێنپیسەکەیان خۆی دەخستە نێوگەڵەی کچێکی هەرزە، کچێکی بێگەرد، کچێکی تازە پشکووتوو! یەکە بە یەکە، بێ ئەوەی هیچکامێکیان لە بیر بکات.
لەشوێنی خۆی هەڵساوە، باڵەکانی لێک کردنەوە، دوو سێ جاران خولی خواردەوە. ڕێک وەکوو چۆن شەش خولەکی تر، هەمان نمایشت لە بەرامبەر هەزاران کوردی تامەزرۆی ئازادیی دەکات. بە هەردوو دەستەکانی چاوەکانی خۆی داپۆشت، ئەو ڕۆژەی بیر کەوتەوە کە لەسەر چیای شنگالە، شێخە عەگگال لەسەرەکە، جشداشە سپییە لیخنەکەی خۆی هەڵکرد و کەوتە گیانی پاکی. چەندی هاواری بۆ خوایەکان کرد، چ سوودی نەبوو. هەر هەموویان متەقیان لە خۆیان بڕیبوو، پێدەچێت خوایەکانیش وەک مرۆڤەکان هەمیشە بە دیمەنی توندوتیژی بە سەر ئافرەتان دڵخۆش بن و پێبکەنن.
هەر چوار خولەکی ترە و پیشانی ئەم جیهانە دەدات، کە چۆن ئەوە ڕۆژە لە کۆبانێ دوایین چەکداری داعشی کەوتە بەر دەست و بە چەقۆیەکەی دەستی فززەی لێ بڕی، کە چۆن سێ ئافرەتە گیراوە پەژموردەکانی لەژێر دەستیان ڕزگار کرد، کە چۆن پەچە و ڕووبەندەکانیانی فڕێ دا و بە هەتای ئازادی کردن! کە چۆن جلە ڕەشەکانیانی تووڕ هەڵدا و جلە کوردییەکانی پێشکەش کردن!
دوو خولەکە و ئیتر جیهان بەم هەموو نەهامەتییەی کوردان ئاشنا دەکات. ئاشنایان دەکات بە یەکەبەیەکەی کۆمەڵکوژییەکانی کوردان، لە ئەنفال و هەڵەبجە و ڕەشبکوژیی دەرسیمەوە بگرە هەتا دەگاتە کوشتن و بڕینی چیای شنگالە! ناهێڵێت تەنانەت یەک چیرۆکیش بە نەبیستراوی بمێنێتەوە!
هەنگاو بە هەنگاو بەرەو تەختی شانۆ دەڕۆیشت، وەک پێشنگی ڕۆژی ئازادیی کوردان، مینا شێرەکچانی کۆبانێ. دەتگوت نیازیەتی هەر

بیست و یەک تیشکی ئاڵایە ڕەنگین دەست بکاتە و بیگرێتە سینگی چەکدارانی تاریکی! هیچی نەمایە و هەموو دیرۆکی خۆی بە جیهان دەگێڕێتەوە! هەر هەمووی، یەک گەردیشی لە بەجێ ناهێڵێت!

هەشتا هەر لە سەمای یەکەمی بوو، لەم سەرەوە حاجییەکی ڕیشنی بەگەن، کاروانەک بەچووە داعشیش لەدوایەوە! ڕەنگە هەر ئەو حاجییە بووبێت کە لە شنگالە دەستخۆشی لە چەتەکانی داعشان دەکرد، یان هەر هەمان ئەمیر بێت کە لە کەبانە، بە شەو و ڕۆژ لە خوداکەی خۆی دەپاڕایەوە و نوێژی بە یەکگرتوویی کۆمەڵەی داعشان دەکرد. لەدوورەوە، بەقیڕەوە، دەیزڕاند و بەرەو تەختە پیرۆزەکەی شانە دەهات، دەیشێلاند و مێز و کورسییانی دەشکاند. هاواری دەکرد: «ئەی بێئابڕوو! شەرم لە خۆت ناکەیتەوە؟ چۆن دەوێریت سووکایەتی بە هێماکانمان بکەیت؟ چما نازانیت دەستدرێژی و دڕندەیی فەرهەنگمانە؟ چما نازانیت ئەوەی ئافرەت یاری دەستی ناوگەڵمانن؟ چما نازانن کوشتن و بڕین ئایینمانە؟!»